

Àngels Duart Gil
Universitat de València, Espanya

RESSENYA DEL LLIBRE *ENSENYAR (LLENGÜES) AL PAÍS VALENCIÀ. REFLEXIONS DES DE L'INTERACCIONISME SOCIODISCURSIU*, DE JOAQUIM DOLZ I AINA MONFERRER PALMER

Aquest volum és el que fa quinze de la Col·lecció Fundació Càtedra Enric Soler i Godes, de Publicacions de la Universitat Jaume I (UJI). La col·lecció inclou llibres sobre pedagogia, història de l'educació, figures clau de l'ensenyament i la renovació pedagògica, el moviment Freinet, mestres valencianistes i revistes escolars, entre altres. Alguns dels volums publicats dins de la col·lecció són *La represa del Moviment Freinet (1964-1974)* i *Josep Francesc Boix Senmartí. El mestre que estimava la natura i la poesia (1901-1933)*. Aquest projecte editorial permet seguir avançant en l'estudi de la innovació pedagògica al llarg dels anys i centrat en el País Valencià. Al mateix temps, l'obra assegura un aprofundiment en el llegat del mestre Soler i Godes, que inclou el compromís amb i la defensa de la nostra llengua, així com la promoció de pedagogies actives, tot tenint en compte l'actual era tecnològica per tal que les noves generacions de docents i d'alumnes puguin continuar construint l'escola valenciana.

El llibre és obra de dos experts en l'interaccionisme sociodiscursiu, la didàctica de les llengües i l'ensenyament plurilingüe, amb un interès per la sociolingüística al País Valencià i el present, passat i futur de la nostra llengua, que consideren l'eix vertebrador de la cultura del poble valencià. D'una banda, Joaquim Dolz, professor honorari a la Universitat de Ginebra, és autor de més d'una vintena de llibres científics i de més de 150 articles i capítols d'obres. D'altra banda, Aina Monferrer Palmer, professora titular a la Universitat de València, compta amb més de cinquanta treballs publicats, entre els quals s'inclouen articles científics i materials de recerca. Tots dos autors es dediquen a la formació del professorat i, com ells mateixos indiquen en el llibre, la diferència generacional i geogràfica que hi ha entre els dos permet un diàleg en el si de la continuïtat de la investigació en els processos d'ensenyament-aprenentatge de llengües dins del marc de l'interaccionisme sociodiscursiu i amb una especial preocupació per les llengües minoritzades.

El volum, que es presenta com un manual molt assequible i de particular rellevància per a docents en actiu i d'altres que estiguen formant-se a les facultats de formació del professorat, està dividit en dotze capítols que aborden temàtiques que van des de la definició de l'interaccionisme sociodiscursiu fins a l'aplicació de ferramentes pròpies de la segona i la tercera dècades del segle XXI, com són els videotutorials i la intel·ligència artificial, passant per una revisió dels programes plurilingües al País Valencià o l'ús de la cançó a l'aula, entre altres. El volum inclou tant capítols originals com adaptacions de treballs d'altres autors que contenen informació clau per a la definició de les bases per a un ensenyament de les llengües des de l'interaccionisme sociodiscursiu, per a garantir-ne la rellevància dins del context de parla catalana i, més concretament, al País Valencià.

Així doncs, en el capítol 1, s'estableixen els fonaments de la didàctica entorn dels quals giraran la resta de capítols del llibre. Es descriu l'interaccionisme discursiu com un enfocament que defensa un aprenentatge a través de les interaccions que es produeixen en l'aula. És precisament en aquest espai on es crea una comunitat discursiva particular que permetrà als alumnes compartir coneixements lingüístics que els serviran per a aprendre. En aquest mateix capítol també es proposen els gèneres de text, comuns a totes les llengües, com a unitat de comunicació que ha de servir de base per a l'ensenyament de llengües, ja que reflecteixen les situacions socials que s'han anat produint al llarg del temps. El domini dels gèneres de text permet als parlants aconseguir ser solvents socialment mitjançant el llenguatge.

Pel que fa al capítol 2, els autors aborden els tres models bàsics de l'educació plurilingüe, amb un focus en la situació de colonització cultural que patim al País Valencià i que ha estat agreujada per l'aparició i la popularització de les xarxes socials, en què predomina l'ús del castellà. En aquest capítol s'assenyala que, si no hi ha actituds positives envers

un idioma, l'alumnat difícilment s'interessarà per l'aprenentatge d'aquesta llengua. Aquestes reflexions resultaran de particular interès per a professors en el context de parla catalana, que hauran de treballar l'esfera afectiva en l'aula per tal que l'educació plurilingüe siga realment efectiva.

Del capítol 3, cal destacar l'observació que la mediació lingüística, l'última destresa que el MECR ha incorporat, té les seues arrels en les teories de Vygotski, que va concebre el llenguatge com a mediador entre l'infant i el seu entorn social, en tant que aquest li permet actuar en societat. A més a més, en aquest capítol es reivindica el caràcter transversal de les llengües, ja que aquestes són l'eina de comunicació que farà possibles altres aprenentatges. Pel que fa al plurilingüisme, es recomana, d'una banda, fer un mapa lingüístic de la classe al començament del curs per tal de traure el màxim profit possible d'aquesta situació de plurilingüisme i, d'altra banda, aplicar una terminologia comuna per a ensenyar llengües que afavorisca la transferència de sabers entre aquestes. Així doncs, convé ressaltar en les aules el benefici que reporten les llengües de tots els alumnes, i que poden servir de ponts cap a l'aprenentatge d'altres idiomes, tenint en compte la competència subjacent comuna, un concepte introduït per Cummins (1979) i en el qual es basa el tractament integrat de llengües. Aquest enfocament permet una major eficiència a l'hora d'organitzar els plans d'estudis de les diferents llengües de l'escola alhora que reforça l'autoestima de l'alumne, que aprén a valorar la seua llengua.

En el capítol 4 es torna a reivindicar la importància dels gèneres de text en la didàctica de llengües, ja que són formes relativament estables de representació de diferents realitats socials a les quals cal exposar els alumnes. Els gèneres de text, a més, tendeixen a ser comuns en les diferents llengües, la qual cosa afavoreix la transferència de sabers entre diferents idiomes. A l'hora d'elaborar seqüències didàctiques, cal tenir present que els models didàctics de gènere o modelització didàctica han de complir els principis de legitimitat, de pertinència i de solidarització o coherència per a poder ésser considerats objectes escolars.

En el capítol 5, el lector es veu immers en una reflexió sobre els termes *competència* i *capacitat de llenguatge*. En aquest punt convé assenyalar la diferència entre l'enfocament cognitivista, impulsat per autors com Jean Piaget i Jerome Bruner, i l'enfocament socioconstructivista, impulsat per Lev Vygotsky. Si bé el primer enfocament se centra en allò que ocorre en el cervell de l'aprenent, el segon sosté que l'aprenentatge té lloc a través de les interaccions socials que experimenta l'individu. Per tant, segons aquesta darrera perspectiva, el docent ha de facilitar als alumnes les situacions socials necessàries que els permeten desenvolupar les capacitats verbals, a través de les quals podran aconseguir unes finalitats dins d'un grup que comparteix els mateixos codis socials i lingüístics. A més a més, en aquest capítol es repassen les quatre categories de les capacitats verbals, alhora que es ressalta el fet que les capacitats de llenguatge són objecte d'aprenentatge social. En aquest marc, es defensen les seqüències didàctiques com una manera d'ensenyar les capacitats de llenguatge, i s'explica per què cal fer una redacció inicial i una altra final, tant a classe per a mesurar l'adquisició de sabers com en el camp de la investigació sobre processos pedagògics.

Precisament per a enriquir aquesta guia sobre investigació en didàctica, en el capítol 6 podem trobar informació sobre la sinopsi, que és una metodologia d'anàlisi de la construcció dels coneixements a l'aula a través de les interaccions orals, sobre la qual Dolz ha treballat extensament i que permet veure com apareixen uns esquemes semiòtics que s'anomenen macroestructures. L'observació d'aquest conjunt de seqüències permet identificar-hi les trames prototípiques. A més, el capítol inclou preguntes clau per a aprendre a ensenyar a través de l'observació de vídeos. En aquests també s'observa com els intercanvis entre aprenents i docents serveixen de base per a entendre les transformacions que es produeixen en la manera de pensar, de parlar i d'actuar dels aprenents.

Del capítol 7, particularment rellevant per al professorat novell i en procés de formació, cal ressaltar la diferència entre obstacles didàctics i obstacles epistemològics, així com el concepte de regulacions que promouen debats a l'aula, i que constitueixen una contribució innegable a la predicció de guanys d'aprenentatge. En aquest capítol s'inclouen, a més a més i en consonància amb l'anterior capítol, reflexions sobre diverses tècniques de recollida de dades, com ara la sinopsi, els qüestionaris, les entrevistes i els diaris d'aula. D'aquestes tècniques, amb poca tradició per ara en contextos de parla catalana, convé ressaltar que els aspectes analitzats estan condicionats per diversos factors tècnics, polítics i simbòlics, que incideixen directament en la informació obtinguda. Això fa imprescindible l'ús de procediments com la triangulació, la contextualització i la interpretació col·laborativa, tot reconeixent que aquestes tècniques no són neutres, sinó que estan influïdes per múltiples elements que poden afectar els resultats. Açò cal tenir-ho en compte, per exemple, quan s'investiga en didàctica, ja que sovint els investigadors elaboren propostes educatives condicionades per determinats enfocaments o idees prèvies sobre el problema que volen abordar. A més, pot ocórrer que les persones entrevistades o col·laboradores coneguen els investigadors i, per tant, anticipen les respostes que s'esperen d'elles dins del context de la recerca.

Pel que fa al capítol 8, es descriuen els tres pols de la validesa didàctica, que són els objectes d'ensenyament i aprenentatge, les intervencions dels professors i l'apropiació dels coneixements ensenyats per part dels alumnes. En aquest capítol també es discuteixen els principis que han de complir els objectes ensenyats, i que inclouen, a més de la legitimitat, la pertinència i la coherència, la viabilitat i la possibilitat de generar guanys entre els alumnes. La

reflexió al voltant de les pràctiques a l'aula culmina en el capítol 9 amb una anàlisi de la capacitat de llenguatge, que es divideix en capacitats d'acció, capacitats discursives i capacitats lingüísticodiscursives, i a partir de la qual sorgeix el concepte d'itinerari didàctic. Aquest es defineix com un tipus de seqüència d'activitats l'objectiu de la qual és la millora de les capacitats de llenguatge dels aprenents com a agents productors i lectors de gèneres, amb la realització de produccions intermèdies entre la producció inicial i la final.

Quant a la darrera part del llibre, el capítol 10 està dedicat a l'ús de la cançó a l'aula. D'aquest capítol ressaltem l'observació que, abans d'adquirir el llenguatge, els infants ja són capaços de produir protodiàlegs en què imiten l'entonació dels primers adults amb els quals interactuen. Aquest fet suggereix que la capacitat de cantar es desenvolupa prèviament a la de parlar (Stern, 1985). També resulten interessants conceptes com el fet que en l'aprenentatge de llengües estrangeres les cançons conegudes ajuden a retenir estructures de la llengua, o el fet que la cançó és un dels principals objectes culturals que conformen la identitat dels joves. És per això que considerem essencial revisar el potencial de la cançó com a eina facilitadora de sabers en la didàctica de les llengües, i estimem oportuns estudis formals que permeten una anàlisi crítica i ben documentada de les activitats basades en cançons en les aules d'idiomes.

D'altra banda, el capítol 11 se centra en els Videotutorials per a l'Ensenyament de Llengües (amb les sigles VEL). Es tracta de textos multimodals que han guanyat importància arran del desenvolupament de les TIC, de les xarxes socials i de la pandèmia del 2020. També s'estudia l'evolució d'aquest gènere de text i es reivindica la seua importància com a eina que complementa l'educació sobre les llengües que els alumnes reben a les aules. En la mateixa línia de les tecnologies de la informació i de la comunicació, el capítol 12 explora l'avanç de la IA i la seua repercussió en la didàctica de les llengües. Cal ressaltar com la IA podria generar música i enriquir així itineraris didàctics en els quals s'empren la cançó, així com el fet que, des del materialisme històric, s'ha de tindre en compte que la IA no és una tècnica computacional objectiva universal o neutra, sinó que està orientada pels humans. Així doncs, abans d'utilitzar la IA a l'aula, els professors tenen l'obligació de fer una tria ben informada dels continguts obtinguts i/o creats mitjançant aquesta eina, i transmetre aquest esperit crític als seus alumnes, que també utilitzaran la IA per als seus estudis i al llarg de la vida.

Fet i fet, el llibre que hem descrit repassa les inquietuds principals en la didàctica de llengües en el moment actual i el panorama sociolingüístic del País Valencià, sempre des del marc de l'interaccionisme sociodiscursiu i defensant un plurilingüisme real, un en què totes les llengües són importants, com a eix fonamental de l'èxit del sistema educatiu al territori valencià. Als docents en continu procés de millora, els interessarà saber més sobre la didàctica dels afectes, aquella en què les actituds envers les llengües i les manifestacions culturals com la cançó tenen un paper fonamental en els processos d'ensenyament-aprenentatge, així com sobre l'enginyeria didàctica col·laborativa, una forma d'investigació-acció que serveix per a dissenyar, posar en pràctica i analitzar activitats d'ensenyament-aprenentatge amb la col·laboració de docents i investigadors, i que permet una millora real de la pràctica educativa. De fet, per als docents-investigadors i per als investigadors en didàctiques específiques, aquest llibre ofereix la possibilitat de reflexionar sobre tècniques com la sinopsi i el marc de l'interaccionisme sociodiscursiu. Amb tot, per al públic en general, la lectura d'aquest llibre oferirà una oportunitat per a celebrar i reivindicar la importància i la utilitat de la o les llengües familiars,¹ que de vegades alguns corrents polítics menyspreen, i que cal reforçar des de l'escola, considerada una de les principals eines democratitzadores en tant que lluita contra les desigualtats i crea ponts cap a una societat més justa i cohesionada.

REFERÈNCIES

- Bruner, J. S. (1985). *La parla dels infants. Com s'aprén a fer servir el llenguatge*. Trad. de Montserrat Cortès i Ignasi Vila. Vic: Eumo.
- Cummins, J. (1979). "Cognitive/academic language proficiency, linguistic interdependence, the optimum age question and some other matters", *Working Papers on Bilingualism* 19, 121–129.
- Dolz, J., & Monferrer Palmer, A. (2025). *Ensenyar (llengües) al País Valencià: Reflexions des de l'interaccionisme sociodiscursiu*. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I. Col·lecció Fundació Càtedra Enric Soler i Godes; 15.
- Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. Trad. de M. Cook. New York: International Universities Press.
- Stern, D.N (1985). *The Interpersonal World of the Infant. A View from Psychoanalysis and Developmental Psychology*. New York: Basic Books.
- Vygotsky, L.S. (2019, obra original publicada en 1934). *Pensée et langage*. París: La Dispute.

¹ Estem d'acord amb els autors del llibre que convé utilitzar el terme *llengües familiars* i no *llengua materna*, com es coneixia abans, ja que és el reflex d'una societat més igualitària i permet, d'una banda, adaptar-nos als diversos models de família que existeixen en l'actualitat i, d'altra banda, incloure aquells casos en què els progenitors parlen llengües diferents.